

УДК 336.477

DOI 10.33244/2617-5940.1.2022.135-160

Р. О. Міщенко,

аспірант 3-го курсу,

Державний податковий університет

e-mail: rafbrat.1995@gmail.com

ORCID ID 0000-0001-8976-3693

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У статті визначено стан та особливості інвестиційного потенціалу України в умовах сучасної фінансово-економічної нестабільності, досліджено особливості формування доходів державного бюджету. Наведено статистичні дані про надходження інвестицій і проаналізовано економічний розвиток інвестиційної діяльності. Розкрито джерела інвестиційної діяльності. Наведено інструменти підвищення інвестиційної діяльності в Україні. Розглянуто фінансове забезпечення в системі доходів і методологічні засади системи оподаткування фізичних осіб в Україні. Проаналізовано методіку оподаткування податком на доходи фізичних осіб в Україні та вплив цього податку на рівень доходів Державного бюджету України. Визначено взаємозв'язок між податком на доходи фізичних осіб та військовим збором. Наведено приклади міжнародного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб. Встановлено, що поточна модель стягнення податку на доходи фізичних осіб є недосконалою. Встановлено, що кожна підсистема в системі доходів має свої чинники, які впливають на формування доходів та забезпечують їх зростання. Зауважено сутнісні характеристики бюджетної класифікації, що дає змогу зрозуміти, з якою метою був створений кожен вид доходів. Це відображає економічну значущість для порівняння з показниками інших країн і показниками попередніх років. Проаналізовано фінансовий стан і структурний аналіз показників

бюджетної класифікації, розглянуто основні проблеми та позитивні сторони, що спричиняють дисбаланс показників, здійснено аналіз динаміки доходів Державного бюджету України щодо ВВП. У висновках надано рекомендації щодо удосконалення дохідної частини бюджету, для усунення недоліків запропоновано концепцію реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні.

Процеси глобалізації й інтеграції світової економіки на початку XXI ст. посилили динамічність розвитку міжнародної фінансово-інвестиційної інфраструктури та потоків прямих іноземних інвестицій у багатьох країнах світу. Україна як країна з економічною системою, що розвивається, прагне до економічного і фінансового зростання за допомогою використання стабільних інвестицій.

У сучасних умовах обмеженості внутрішніх інвестиційних ресурсів великого значення набуває виявлення можливостей додаткового залучення міжнародних інвестицій та їх ефективного використання. Для отримання економічного зростання та залучення коштів міжнародних інвесторів слід виявити низку чинників, які впливають на формування та правильне використання інвестиційного потенціалу. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю активізації інноваційно-інвестиційного процесу в Україні за умов світової фінансово-економічної нестабільності. Прямі іноземні інвестиції виступають важливою складовою ефективного функціонування економічної системи країни і сприяють збільшенню обсягів виробництва, покращують рівень життя населення, що є головною запорукою забезпечення економічної стабільності. Разом з тим прямі іноземні інвестиції можуть призвести до монополістичних дій господарюючих суб'єктів, внаслідок цього втрат національних економічних інтересів через посилення монополістичних об'єднань.

Ключові слова: *інноваційний потенціал, інвестиційний потенціал, інноваційно-інвестиційний потенціал, інвестиційні ресурси, інноваційна діяльність, податок на доходи фізичних осіб, доходи державного бюджету.*

JEL: E62, H54, H60, H61, H72.

Mishchenko R. UKRAINE'S INVESTMENT POTENTIAL IN CONDITIONS OF ECONOMIC INSTABILITY

In the article to determine the state and features of the investment potential of Ukraine in the current financial and economic instability, the features of the formation of state budget revenues are studied. Statistical data on investment inflows are given, and economic development of investment activity is analyzed. Sources of investment activity are revealed. Tools for increasing investment activity in Ukraine are presented. Financial support in the system of incomes and methodological bases of the system of taxation of natural persons in Ukraine are considered. The method of taxation of personal income tax in Ukraine and the impact of this tax on the level of state budget revenues of Ukraine are analyzed. The relationship between personal income tax and military duty has been identified. Examples of international experience of personal income taxation are given. It is established that the current model of personal income tax collection is imperfect. It is established that each subsystem in the income system has its own factors that affect the formation of income and ensure their growth. The essential characteristics of the budget classification are noted, which makes it possible to understand for what purpose each type of income was created. This reflects the economic significance for comparison with other countries and previous years. The financial condition and structural analysis of budget classification indicators are analyzed, the main problems and positive aspects that cause imbalance of indicators are considered, the analysis of the dynamics of revenues of the State Budget of Ukraine in relation to GDP is carried out. The conclusions provide recommendations for improving the revenue side of the budget, in order to eliminate shortcomings, the concept of reforming the personal income tax in Ukraine is proposed.

Processes of globalization and integration of the world economy at the beginning of the XXI century. increased the dynamism of the development of international financial and investment infrastructure and foreign direct investment

flows in many countries. Ukraine, as a country with a developing economic system, strives for economic and financial growth through the use of stable investments.

In modern conditions of limited domestic investment resources, it is important to identify opportunities for additional attraction of international investment and their effective use. In order to obtain economic growth and attract funds from international investors, a number of factors must be identified that affect the formation and proper use of investment potential. The urgency of the study is due to the need to intensify the innovation and investment process in Ukraine in the context of global financial and economic instability. Foreign direct investment is an important component of the efficient functioning of the country's economic system and contributes to increasing production, improving living standards, which is the main guarantee of economic stability. At the same time, foreign direct investment can lead to monopolistic actions of economic entities as a result of the loss of national economic interests through the strengthening of monopolistic associations.

Key words: *innovation potential, investment potential, innovation-investment potential, investment resources, innovation activity, personal income tax, state budget revenues.*

Метою статті є визначення та висвітлення теоретичних і практичних аспектів формування інноваційно-інвестиційного потенціалу та стратегії інноваційного розвитку, діагностика інвестиційної діяльності України в умовах економічної нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищення конкурентоспроможності економіки України – це фактично процес відтворення інноваційно-інвестиційного потенціалу. Серед вітчизняних дослідників, які займались дослідженням інвестиційного капіталу і інвестиційних процесів в Україні та світі, варто особливо зазначити таких, як І. Р. Гавришків, А. Кінах, Г. Ю. Кучерук, Б. Л. Луців, Ю. М. Коваленко, А. В. Непран, О. Данілова, А. В. Колєватова, В. В. Козик, Г. М. Филюк,

О. М. Петухова, І. П. Мойсеєнко та ін. Економіка створює необхідні передумови для нарощення виробництва конкурентоспроможної продукції та забезпечення інтенсивного економічного зростання. В Україні одною із негативних рис економіки виступає зниження показників інноваційно-інвестиційної діяльності. Це свідчить, що кошти здебільшого витрачались не на фінансування розвитку вітчизняної науки та створення доданої вартості, а на зміцнення іноземних компаній шляхом придбання готової продукції. І тому важливим є перехід на інноваційний шлях розвитку. Без цього економіка країни втрачає конкурентоспроможність.

Виклад основного матеріалу. Характер функціонування економіки є циклічним, але впродовж часу призводить до появи криз. Фінансово-економічна криза – це явище, під час якого відбувається дестабілізація господарської системи країни, яка супроводжується значними втратами й розривом нормальних зв'язків у виробництві і ринкових відносинах, а також виводить із нормального стану функціонування економічної системи в цілому [1, с. 205]. Економічна нестабільність держави характеризується відсутністю балансу економічної системи та невизначеністю напрямів розвитку основних економічних процесів, це виступає тригером до зменшення обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку країни, а також гальмує активність інвестиційної діяльності країни. Активізація інвестиційної діяльності та приріст інвестиційних ресурсів неможливі без зростання валового внутрішнього продукту. Не можна не погодитися з думкою Л. П. Рудь, що інвестиції – це найважливіший фактор економічного зростання. Інвестиційні ресурси дають можливість впроваджувати передові технології, новітню техніку, інноваційні форми організації праці й управління виробництвом. Нововведення дають змогу суб'єктам господарювання вийти з кризових ситуацій, забезпечити високу конкурентоспроможність продукції на міжнародних ринках [7]. Тобто зростання валового внутрішнього продукту впливає на приріст реальних інвестицій, а це зі свого боку призводить до їх приросту.

Сьогодні Україна перебуває на стадії фінансово-економічної нестабільності, яка зумовлена рядом негативних чинників. Серед них варто виділити: занепад промислових підприємств, нестабільність грошової системи, банкрутство банківського сектора, деструктивні регулювальні дії уряду насамперед у питаннях оподаткування, ескалація воєнного конфлікту на Сході України, валютне забезпечення. До ендогенних факторів економічної кризи додалися зовнішні. Основними можна назвати: стрімкий вплив іноземного капіталу, дефіцитний міжнародний валютний оборот, втрата ринків та проблема зниження інвестиційної привабливості України, що призупиняє економічне зростання [2].

Зарубіжний досвід свідчить, що запорукою стабільності економіки є залучення іноземного капіталу, що призводить до глобалізаційних процесів та відкритості економіки. Законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-XII (редакція станом на 23.07.2017) визначено, що інвестиціями є всі види майнових й інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект [3].

Для подолання фінансово-економічної нестабільності в усіх її проявах необхідна додаткова фінансова допомога, тобто довгострокового вкладення коштів. Україна потенційно може бути однією з країн лідерів із залученням іноземних інвестицій, однак така діяльність характеризується високим рівнем невизначеності та ризиків, що вимагає постійного дослідження інвестиційних процесів.

В умовах дестабілізації економічної ситуації в Україні необхідно вивчити стан інвестиційної діяльності та визначити чинники. Оскільки з розвитком інвестиційного потенціалу з'являється можливість створити нові робочі місця, перевести виробництво на новий технічний процес, збільшити обсяги та якість випуску продукції, покращити стан фінансової інфраструктури. Інвестиційні процеси в Україні мають свою певну специфіку. За даними Державної служби статистики, в Україні в національну

економіку було залучено іноземні інвестиції в обсязі 5 128 млн дол. Динаміку обсягу іноземних інвестицій за 2015–2021 рр. наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2015 по 2021 рр. (млн дол. США)

Роки	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236,1 %
2016	3 810	4 268	16	67	+3 794	-1 032,2 %
2017	3 692	-118	8	-8	+3 684	-2,9 %
2018	4 455	763	-5	-13	+4 460	21,1 %
2019	5 860	1 405	648	653	+5 212	16,9 %
2020	-868	-6 728	82	-566	-950	-118,2 %
2021	5 128	5 996	-90	-172	+5 218	-649,3 %

Джерело: складено автором за даними НБУ.

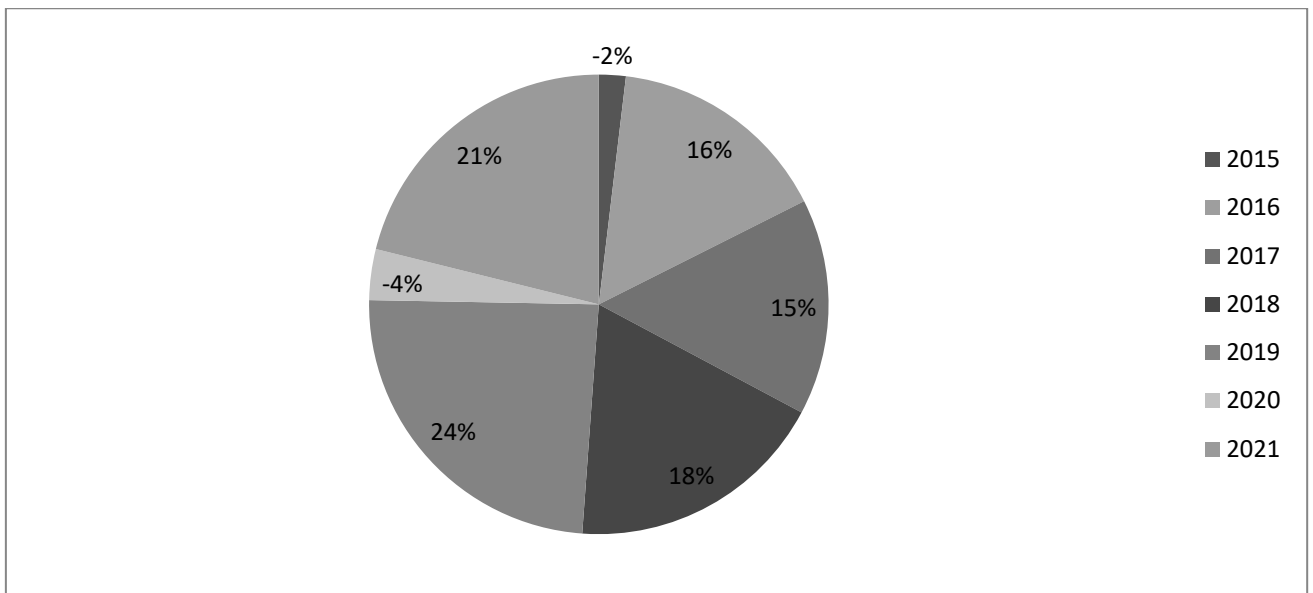

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2015 по 2021 рр.

Джерело: складено автором за даними НБУ.

Аналізуючи дані таблиці 1, встановлено, що у період з 2015 року до початку 2019 р. відбувалося поступове збільшення обсягу інвестицій. Якщо не брати до уваги 2020 ковідний рік, прямі іноземні інвестиції за 2021 рік зменшились порівняно з 2020 роком. Але необхідно зазначити, що цей обсяг інвестицій значно менший, ніж у 2007–2008 рр., який становив 9 891–10 913 млн дол. США, відповідно.

Згідно з даними Державної служби статистики найбільшими інвесторами України впродовж 2015–2021 років були такі країни: Кіпр, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія та Велика Британія. Загалом від названих країн за п'ять років Україна отримала 21,61 млрд дол. США прямих інвестицій.

На основі діаграми, зображеної на рисунку 1, можемо зазначити, що у 2015 та 2020 роках інвестиції в Україні були найнижчими (–2 %; –4 %) відповідно. 2021 року інвестиції становили 21 %, порівняно з минулим роком відбувся притік інвестицій, але це менше ніж 2019 року.

Країни-інвестори в Україну, млн дол. у 2019–2020 рр.

2019		2020	
Назва країни	Сума	Назва країни	Сума
Кіпр	2 661,0	Швейцарія	498,6
Нідерланди	589,0	Велика Британія	221,2
Російська Федерація	296,9	Люксембург	214,5
Швейцарія	287,5	Польща	129,3
Кіпр	4 826,3	Франція	112,5
Усього	8 660,7	Всього	1 176,1

Джерело: складено автором за даними НБУ.

Відповідно до таблиці 2 у 2019–2020 рр. попередні інвестори почали значно зменшувати обсяги фінансування в Україну. 2020 року, незважаючи на зменшення загальних обсягів інвестування, згідно з попередніми роками, ТОП-країнами інвесторами стали Швейцарія, Люксембург, Велика Британія, Франція і Польща.

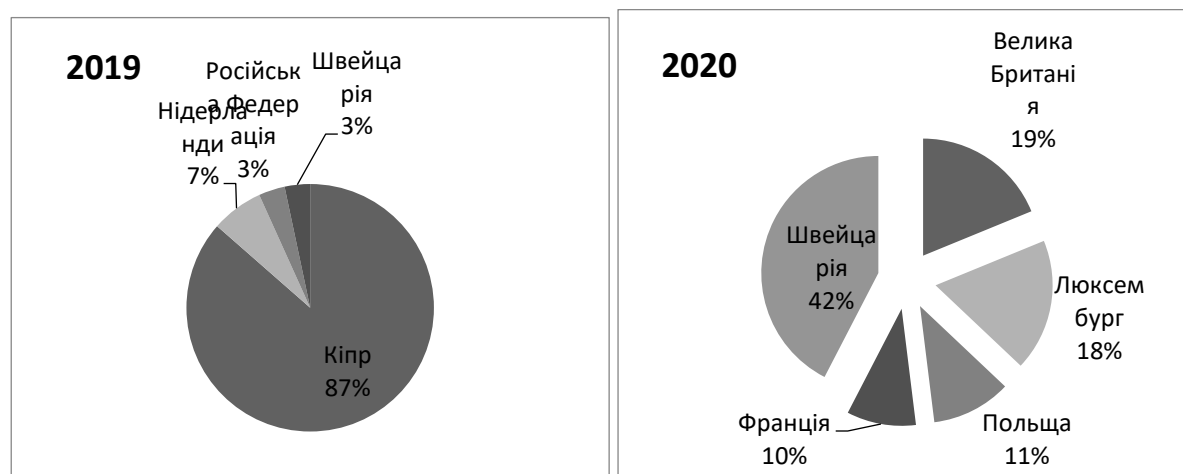

Рис. 2. Країни-інвестори в Україну у 2019–2020 рр.

Джерело: складено автором за даними НБУ.

Проаналізувавши рисунок 2, можемо надати висновок, що промисловість, добувна промисловість і розроблення кар'єрів, переробна

промисловість виступають перспективними галузями і за період 2019 року були проінвестовані, чого не можна наголосити про інші галузі. Але варто зазначити, що 2020 року інвестиції значною мірою зменшилися, швидше за все це призвело до збитковості більшості галузей.

Аналізуючи дані рисунка 1, встановлено, що 2019 року Кіпр був основною країною-інвестором 87 % від усіх інвестицій. Інші нерезиденти інвестували значно менші суми до вітчизняної економіки. 2020 року кон'юнктура інвестиційних країн змінилася, Швейцарія інвестувала 42 %, Велика Британія – 19 %, Люксембург – 18 %. Можна зробити висновок, що інвестиційний клімат у країні є нестабільним, зміна інвесторів та нестабільні вкладення свідчать про занепокоєність країн-інвесторів.

Таблиця 3

Країни-інвестори в Україну, млн дол. у 2021 р. (I–II–III)

2021 I		2021 II		2021 III	
Назва країни	Сума	Назва країни	Сума	Назва країни	Сума
Кіпр	338,2	Нідерланди	923,0	Нідерланди	930,8
Німеччина	290,3	Німеччина	247,8	Кіпр	460,9
Нідерланди	259,4	Мальта	50,1	Швейцарія	417,2
Швейцарія	204,7	Австрія	45,7	Швеція	117,3
Іспанія	90,2	Польща	42,9	Велика Британія	72,5
Всього	1 182,7	Усього	1 309,4	Усього	1 998,6
Усього(I–II–III)	4 490,8				

Джерело: складено автором за даними НБУ.

Проаналізувавши таблицю 3, можна зазначити такі країни, як Нідерланди, Кіпр, Швейцарія, характерне зростання інвестиційних вкладень в Україну впродовж аналітичного періоду, їх інвестиції за три квартали 2021 року були порівняно стабільними. Інвестиційна діяльність інших нерезидентів має дещо негативну тенденцію до скорочення інвестицій.

**Прямі іноземні інвестиції до України за видами економічної діяльності
в 2019–2020 рр., млн дол. США**

Види економічної діяльності	2019	2020
Сільське, лісове та рибне господарство	38,0	224,6
Промисловість	2 480,2	-851,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1 150,6	33,5
Переробна промисловість	829,0	-984,9
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	483,1	224,1
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	11,8	-2,7
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	82,4	90,5
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	-55,9	-47,6
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	553,6	-712,3
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	52,7	22,3

Джерело: складено автором за даними НБУ.

На основі даних, наведених у таблиці 4, можемо зробити висновок, що найбільш перспективними напрямками інвестування 2019 року були сільське, лісове та рибне господарство, промисловість, добувна промисловість і розроблення кар'єрів, переробна промисловість, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

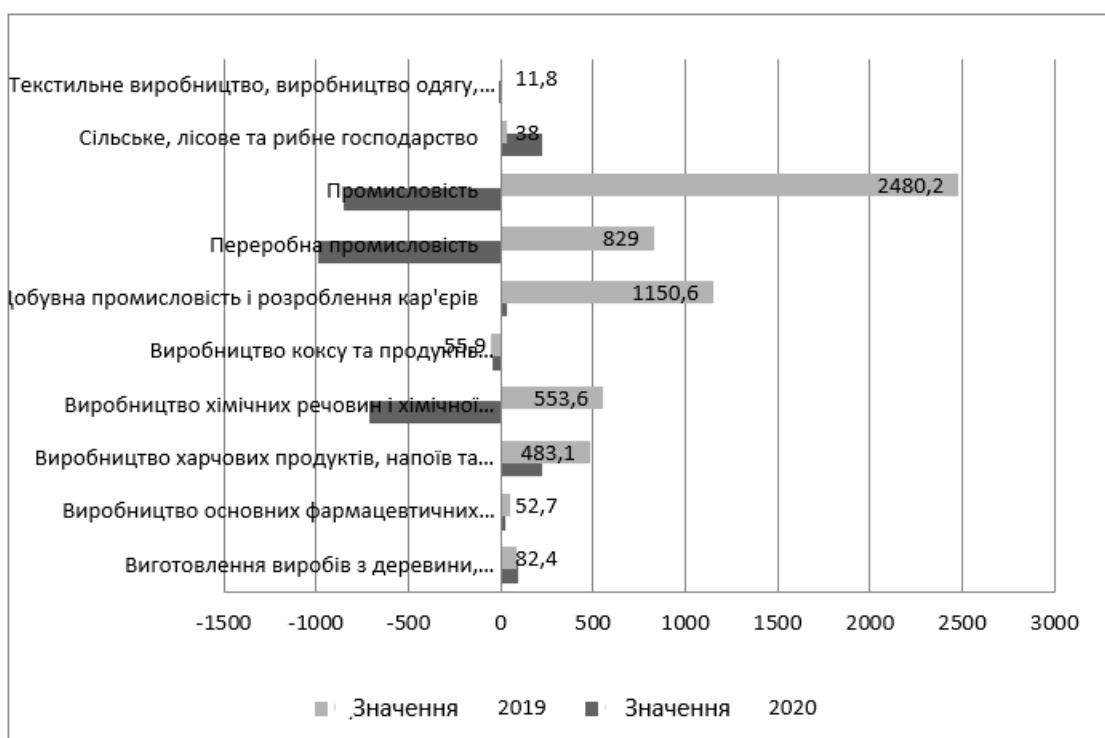

Рис. 3. Прямі іноземні інвестиції до України за видами економічної діяльності в 2019–2020 рр.

Таблиця 5

Прямі іноземні інвестиції до України за видами економічної діяльності у 2021 р. (I–II–III), млн дол. США

Види економічної діяльності	2021 I	2021 II	2021 III
1	2	3	4
Сільське, лісове та рибне господарство	7,1	-5,4	37,9
Промисловість	1 089,4	579,7	1 868,5
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	187,3	-203,3	442,4
Переробна промисловість	730,3	706,8	1 321,8
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	113,1	45,6	214,4
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	6,0	5,2	3,2
Виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	-9,9	31,7	43,3

Продовження таблиці 5

1	2	3	4
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	-14,7	53,3	102,1
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	99,2	158,7	79,9
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	8,0	5,1	8,4

Джерело: складено автором за даними НБУ.

За даними таблиці 5, у третьому кварталі 2021 року кількість інвестицій зростає. Також необхідно зауважити, що 2021 р. (I–II–III) прямі іноземні інвестиції значно вищі, ніж в аналогічних 2019–2020 рр.

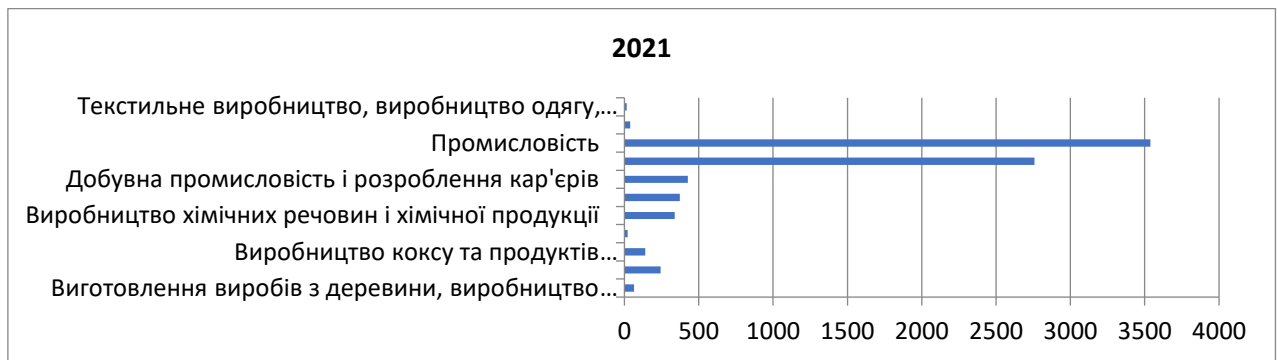

Рис. 4. ПІ до України за видами економічної діяльності у 2021 р. (I–II–III)

Джерело: складено автором за даними НБУ.

Проаналізувавши рисунки 4 і 3, можна зазначити про значне зростання інвестицій в економічні сектори у 2021 р. (три квартали) порівняно з попередніми роками. Інвестування в такі види економічної діяльності, як промисловість, добувна промисловість і розроблення кар'єрів, переробна промисловість, значно зросли і набули потенціалу для розвитку. Пропоную порівняти прямі іноземні інвестиції до України за видами економічної діяльності за 2019–2020 рр., 2021 р. (три квартали) у відсотковому відношенні (рис. 5).

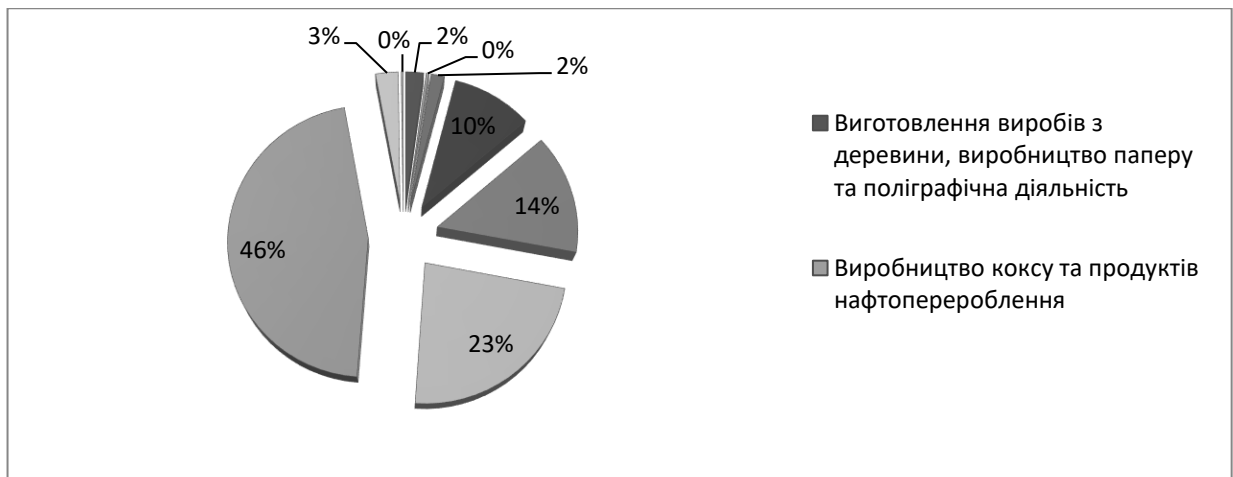

Рис. 5. Прямі іноземні інвестиції до України за видами економічної діяльності в 2019–2020 рр., 2021 р. (три квартали)

Джерело: складено автором за даними НБУ.

Проаналізувавши рисунок 5, бачимо, що основні інвестиційні кошти надходять на промисловість – 46 %, у переробну промисловість – 23 %, добувну промисловість і розроблення кар'єрів – 14 %, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 10 %, коли інші об'єкти економічної діяльності майже не мають інвестиційних надходжень. Такий розподіл інвестицій може призвести до стагнації багатьох видів економічної діяльності або до повного їх руйнування.

Таблиця 6

Прямі інвестиції в Україні за регіонами 2019–2020 рр., млн дол. США

Регіони	Обсяг інвестицій	
	2019 р.	2020 р.
1	2	3
Вінницька	31,0	-90,7
Волинська	-41,3	50,3
Дніпропетровська	544,9	-617,5
Донецька	-846,9	-297,0
Житомирська	170,6	3,2
Закарпатська	43,4	33,8
Запорізька	-44,2	-102,9
Івано-Франківська	-46,2	-199,6
Київська	401,0	-87,6
Кіровоградська	32,1	10,6
Луганська	316,0	-383,3
Львівська	317,1	-56,8

1	2	3
Миколаївська	172,8	272,9
Одеська	139,9	119,6
Полтавська	490,0	573,0
Рівненська	175,5	-122,8
Сумська	77,7	-59,5
Тернопільська	-43,6	24,3
Харківська	64,6	123,5
Херсонська	183,9	21,5
Хмельницька	43,5	70,1
Черкаська	152,6	-99,8
Чернівецька	15,3	7,1
Чернігівська	94,9	122,8
м. Київ	3 630,1	568,8
Усього	6 017,4	-36,0

Джерело: складено автором за даними НБУ.

Згідно з даними таблиці 6 бачимо занепад інвестування регіонів 2020 р. Необхідно зауважити, що такі низькі показники зумовлені спалахом COVID-19, який вплинув на життя багатьох країн, інвестори перебували в пошуках балансу між карантинними обмеженнями та захистом інвестицій. Такі загальновідомі фактори, як корупція, низький рівень доходів населення, інфляція, політична нестабільність, високі податки, бюрократія, неефективне державне управління тільки посилили небажання інвесторів вкладати кошти. Пропоную розглянути на рисунку 6 інвестиції, які надійшли до регіонів.

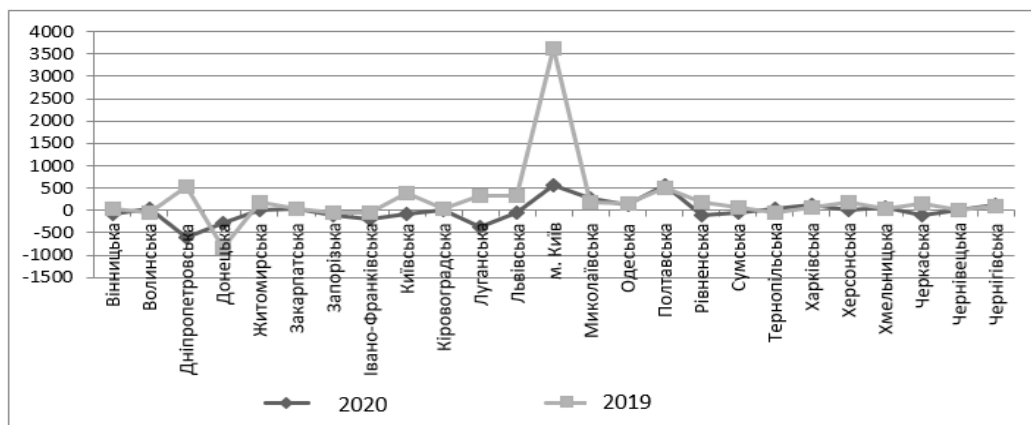

Рис. 6. Прямі інвестиції в України за регіонами 2019–2020 рр., млн дол. США

Джерело: складено автором за даними НБУ.

За даними рисунка 6, основна маса інвестиційних коштів надійшла у 2019 році у місто Київ, цього самого року Житомирська область не отримала необхідних інвестицій. Зросло інвестування у Полтавську область за період 2020 року порівняно з 2019 роком. Такі області, як Дніпропетровська, Луганська, Донецька, Рівненська та Чернівецька, мають низький рівень інвестування, інші регіони або зовсім не отримали інвестиційних коштів або на досить незначному рівні. Таку саму ситуацію можемо спостерігати 2020 року. Такий розподіл інвестиційних коштів може призвести до економічної та фінансової дестабілізації ряду областей, негативно відзначиться на місцевих бюджетах та країни в цілому.

Поліпшення інвестиційного потенціалу України вимагає позбавлення низки негативних явищ у економічній і геополітичній діяльності країни: судова система, корупція, нестабільність правового та політичного середовища, незбалансована податкова система, високий рівень інфляції, повільна окупність капіталу й отримання прибутків, відсутність державних гарантій для інвестиційної діяльності та розвитку інвестиційної інфраструктури. Ці проблеми досить гостро відображаються під час фінансово-економічної нестабільності, їх якнайшвидше розв'язання забезпечить надходження вкладень в економіку держави та бюджет [6].

Сьогодні невід'ємною складовою інвестицій є бюджетні інвестиції, адже завдяки ним держава бере участь у забезпеченні соціального та економічного розвитку всієї країни. Державний бюджет виступає головним фондом централізованих коштів. Завдяки бюджету держава концентрує певну частку валового внутрішнього продукту та збалансовано розподіляє її на розвиток національної економіки, на такі сфери, як соціальний захист населення, утримання органів державної влади, оборони країни. Державний бюджет на кожний фінансовий рік розглядається Верховною Радою України і затверджується як закон. Пропоную розглянути та порівняти доходи і видатки бюджету України за попередні роки (таблиця 7).

Виконання державного бюджету України з 2008 по 2021 рр. (млн грн)

Роки	Доходи	% ВВП	Видатки	% ВВП	Кредит ування	% ВВП	Сальдо	% ВВП
2008	231686,3	24,44	241454,5	25,47	2732,5	0,29	-12500,7	-1,32
2009	209700,3	22,96	242437,2	26,54	2780,3	0,3	-35517,2	-3,89
2010	240615,2	22,23	303588,7	28,04	1292	0,12	-64265,5	-5,94
2011	314616,9	23,9	333459,5	25,33	4715	0,36	-23557,6	-1,79
2012	346054	24,56	395681,5	28,08	3817,7	0,27	-53445,2	-3,79
2013	339180,3	23,31	403403,2	27,73	484,7	0,03	-64707,6	-4,45
2014	357084,2	22,79	430217,8	27,46	4919,3	0,31	-78052,8	-4,98
2015	534694,8	27,01	576911,4	29,14	2950,9	0,15	-45167,5	-2,28
2016	616274,8	25,86	684743,4	28,73	1661,6	0,07	-70130,2	-2,94
2017	793265	26,59	839243,7	28,13	1870,9	0,06	-47849,6	-1,60
2018	928108,3	26,08	985842	27,7	1514,3	0,04	-59247,9	-1,66
2019	998278,9	25,12	1072891,5	26,99	3437	0,09	-78049,5	-1,96
2020	1076016,7	25,66	1288016,7	30,71	5096,1	0,12	-217096,1	-5,18
2021	1296852,9		1490258,9		4531,4		-197937,4	

Джерело: складено авторами на основі даних джерела [8].

Проаналізувавши таблицю 7, можемо констатувати перевищення видатків над доходами, тобто бюджетний дефіцит. Зі свого боку це є однією з основних причин інфляції, наслідком цього є економічна нестабільність, скорочення надходжень до бюджету, зростання видатків з бюджету. Покриття бюджетного дефіциту може здійснюватися шляхом отримання державних позик та емісією грошей.

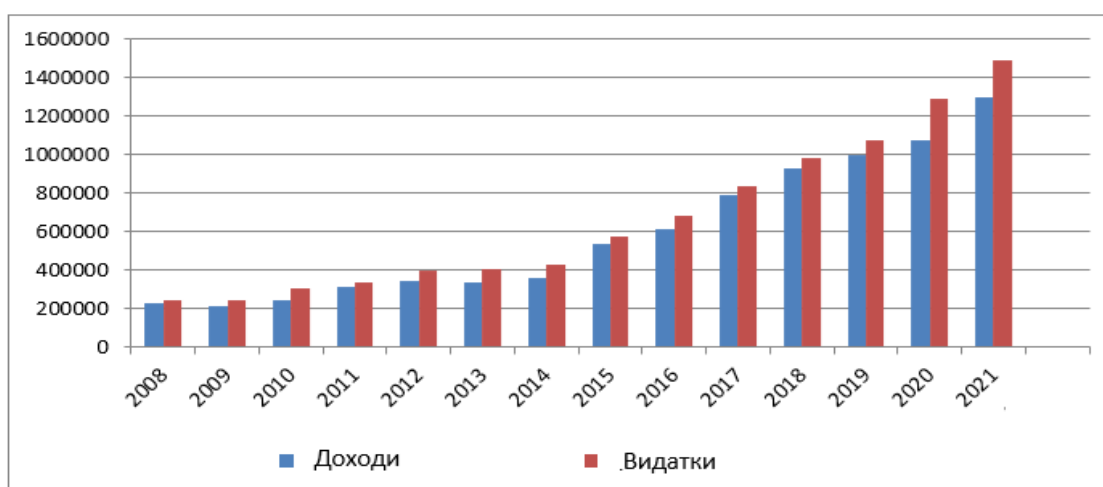

Рис. 7. Виконання Державного бюджету України з 2008 по 2021 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних джерела [8].

Проаналізувавши діаграму, наведену на рисунку 6, бачимо, що за період 2008–2021 рр. було поступове зростання доходів бюджету та паралельно з цим зростання видатків, які значно збільшилися за останні два роки. Дефіцит бюджету – явище, притаманне економіці кожної держав, але в Україні це явище має хронічну форму. Для населення наявність дефіциту має непряме відношення, але воно бере участь у поверненні залучених для покриття дефіциту коштів шляхом сплати податків. Бюджетний дефіцит, що викликаний скороченням надходжень до бюджету (зокрема, інвестицій) і зростанням витрат з бюджету, є одними з головних чинників інфляційних процесів і бракуванні інвестиційних коштів для багатьох видів економічної діяльності. Варто зауважити, що доходи відіграють важливу роль у розвитку економіки й інфраструктури країни через фіскальні та не фіскальні фактори впливу. Постійні пошуки додаткових джерел наповнення бюджету приводять до збільшення доходів, що зі свого боку відображає нагальні проблеми в законодавстві щодо інших класифікаторів доходів. Основні проблеми вирішення питань на законодавчому рівні відображаються в податковому, митному та бюджетному кодексах України, що потребує подальшого удосконалення. Доходи держбюджету в Україні формуються переважно за рахунок різних податків і зборів, а також деяких інших джерел, зокрема від приватизації держмайна (таблиця 8).

Таблиця 8

Доходи Зведеного бюджету України 2018–2020 рр. (млн грн)

Джерела фінансування	2018	2019	2020
Податкові надходження	986 348,5	1 070 321,8	1 136 687,2
Неподаткові надходження	192 716,6	212 858,5	234 421,6
Доходи від операцій з капіталом	2 801,0	3 111,9	3 552,5
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1 559,0	1 184,2	1 176,0
Цільові фонди	865,6	2 372,8	836,4
Усього доходів	1 184 290,8	1 289 849,2	1 376 673,8

Джерело: складено авторами на основі даних джерела [9].

Аналізуючи дані таблиці 8, спостерігаємо незначне збільшення надходжень кожного року, основним джерелом фінансування є податкові надходження, такі як: податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, податок та збір на доходи фізичних осіб, військовий збір, податок на прибуток підприємств, податки на власність, рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів. Пропоную розглянути джерела доходів у процентному відношенні (таблиця 9).

Таблиця 9

Доходи Зведеного бюджету України 2018–2020 рр. (у відсотках)

Джерела фінансування	2018	2019	2020
Податкові надходження	83,3	83,0	82,5
Неподаткові надходження	16,3	16,5	17,0
Доходи від операцій з капіталом	0,2	0,2	0,3
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	0,1	0,1	0,1
Цільові фонди	0,1	0,1	0,1
Усього доходів	100	100	100

Джерело: складено авторами на основі даних джерела [9].

Відповідно даних таблиці 8, податкові надходження за 2020 рік становлять 82,5 %, що небагато менше ніж у попередні роки, а неподаткові надходження всього 2020 року становили 17,0 %, що перевищили показники попередніх років. Рівень доходності інших джерел фінансування бюджету є досить низьким, це свідчить про недосконалість податкової системи та стагнації купівельної спроможності більшої частини населення, зменшення рівня надходження інвестицій та фінансової привабливості країни. Більш чітко розглянути доходи бюджету 2020 можна на рисунку 7.

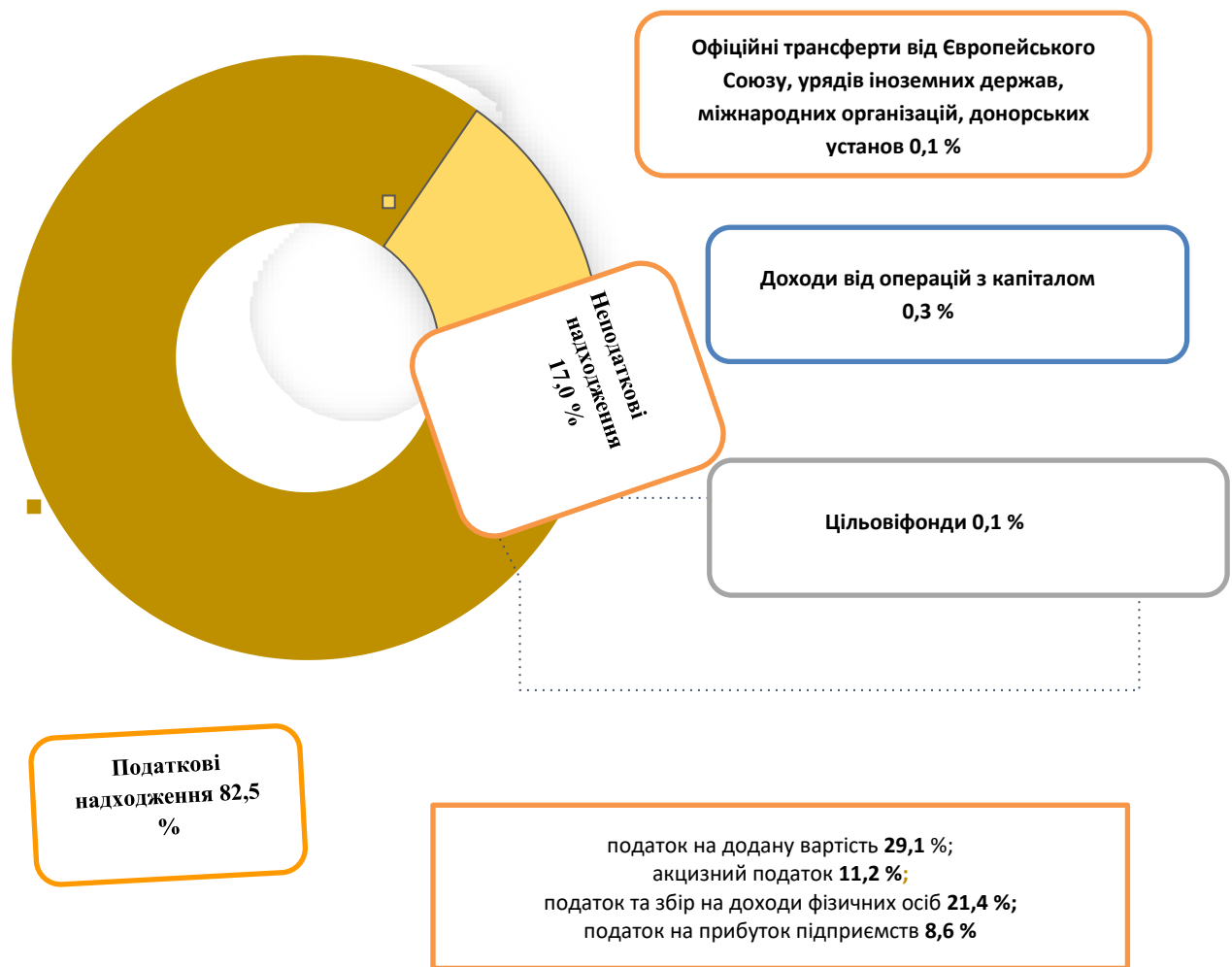

Рис. 8. Доходи Зведеного бюджету України 2020 р.

Джерело: складено авторами на основі даних джерела [9].

З огляду на дані рисунка 7 основною статтею доходу бюджету є податкові надходження 82,5 %, до яких належать податок на додану вартість 29,1 %; акцизний податок 11,2 %; податок та збір на доходи фізичних осіб 21,4 %; податок на прибуток підприємств 8,6 %. Отже, спостерігаємо залежність загального рівня надходжень державного бюджету України від ПДФО, що потребує оптимізації системи стягнення цього податку. При цьому чинна модель стягнення ПДФО в Україні має ряд таких недоліків.

Згідно зі ст. 167 ПКУ базова ставка з ПДФО в Україні становить 18 % [10]. Однак з урахуванням військового збору (1,5 %), який за процедурою стягнення має характер ПДФО та надходження від якого зараховуються до

загального фонду державного бюджету України, фактичний рівень податкового стягнення для фізичних осіб становить 19,5 %. У табл. 9 наведено ставки з ПДФО в різних країнах Європи.

Таблиця 10

Ставки з ПДФО у різних країнах Європи

Країна	Шкала оподаткування	Ставка ПДФО, %
Австрія	прогресивна	0–55
Бельгія	прогресивна	25–50
Іспанія	прогресивна	9,5–22,5
Італія	прогресивна	23–43
Литва	прогресивна	20–32
Нідерланди	прогресивна	9,7–49,5
Німеччина	прогресивна	0–45
Польща	прогресивна	17–32
Угорщина	пропорційна	15
Франція	прогресивна	0–45
Чехія	пропорційна	15
Україна	пропорційна	18 (19,5)

Джерело: складено авторами на основі даних джерела [11].

Аналізуючи систему оподаткування фізичних осіб у країнах ЄС, потрібно звернути увагу на такі особливості:

– ставки ПДФО мають переважно прогресивний характер (у більшості країн ЄС ставка цього податку збільшується зі зростанням податкової бази, а саме доходу громадян, що впроваджується задля зниження загального рівня соціально-економічного розшарування населення);

– наявність нульових податкових ставок на певну частину доходу у деяких країнах (фактично є неоподатковуваним мінімумом доходів громадян);

– переважно високий податковий тягар для фізичних осіб, насамперед для громадян із високим рівнем доходу.

Висновки. Фінансово-економічна нестабільність в Україні, яка спостерігається з 2014 року до сьогодні, призвела до уповільнення інвестиційних процесів, що є негативним чинником зростання економіки. Аналізуючи реальну ситуацію, стає зрозумілим, що високі ставки відсотків, непрозорість законодавства, низька купівельна спроможність населення є ризиком для міжнародних інвесторів. З огляду на це необхідно реалізовувати програми сприяння міжнародним інвестиціям, державного страхування інвестиційних ризиків та інших засобів підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних інноваційних підприємств, що сприятиме безумовному розвитку національної економіки. Також зазначимо, що основними причинами, які перешкоджають розвитку і залученню нових інвесторів, є інфляційні процеси, низька ліквідність капіталовкладень, корупція, недосконала законодавча система. Щоб подолати проблему низької інвестиційної привабливості, нам необхідно вдатися до дій, які б активізували інвестиційну діяльність та мінімізували ризики інвесторів, особливо у правовому полі.

В Україні ПДФО виконує фіскальну і розподільчо-регулюючу функції, його базова ставка ПДФО становить 18 %, з урахуванням військового збору (19,5 %), що має аналогічний характер стягнення від рівня оподаткованого доходу. У країнах Європи цей податок стягується переважно за більш високою ставкою та має переважно прогресивний характер. У структурі доходів державного бюджету України ПДФО є одним з найбільших джерел податкових надходжень серед прямих податків. Концепція реформування ПДФО передбачає усунення основних недоліків справляння цього податку, а саме:

- скасування військового збору;
- зменшення ставки ПДФО або скасування та впровадження єдиного збору з фізичних осіб за ставкою 18 %;

– надання податкової соціальної пільги з огляду на рівень мінімальної заробітної плати.

Отже, конкурентоспроможність країни в світовому співтоваристві забезпечується активною інноваційною та податковою політикою, яка має формуватися на всіх рівнях управління економікою і враховувати глобальні тенденції. Для ефективної реалізації інновацій та наповнення бюджету необхідно створити інноваційне ядро національної економіки за рахунок іноземних інвестицій і на вигідних засадах брати участь у міжнародній науково-технічній співпраці. Податкова політика повинна бути направлена на постійне залучення державних інвестицій не витісняючи приватні. За відсутності необхідного рівня приватних інвестицій треба бути досить обачними з джерелами фінансування, щоб не спровокувати збільшення процентної ставки. Національний банк України повинен здійснювати ретельний контроль за частими коливаннями обмінного курсу, оскільки нестабільність валютного курсу збільшує невизначеність щодо прибутку від експорту та вартості імпорту, що підвищує рівень інвестиційних ризиків. Необхідно забезпечити залучення глобальних іноземних інвестицій, стимулювати розповсюдження технологій та заохочувати процеси співпраці й обміну досвідом, що в майбутньому приведе до залучення приватних інвестицій і покращить економічні, фінансові та соціальні сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богоявленський О. В., Ворфоломеєва М. О. Вплив фінансово-економічної кризи на доходи і витрати населення. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 52(1). С. 202–210. URL: <https://econpapers.repec.org/article/scn031720/16443876.htm>
2. Лановий В. Анатомія кризи української економіки. *Економічна правда*. 2015. 16 червня. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2015/06/16/546489/>

3. Про інвестиційну діяльність: Закон України. *Вісник Верховної Ради України*. 2017. 23 липня. URL: [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560"12](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560)
4. Державна служби статистики України (no date). URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Нечитайло У. П. Інвестиційний потенціал та економічний клімат: особливості формування та співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. № 2(1). С. 97–103. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5222>
6. Гавришків І. Р. Сучасні проблеми залучення іноземних інвестицій в Україну. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 1(1). С. 221–224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_1_49
7. Рудь Л. П. Макроекономічний аспект інвестиційної діяльності в Україні. *Комунальне господарство міст*. 2012. № 106(1). С. 128–132. URL: <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/578>
8. Державна казначейська служба України (no date). URL: <http://www.treasury.gov.ua/>
9. Міністерство фінансів України (no date). URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
10. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
11. European Commission (no date) Taxation and Customs. Taxes in Europe Database. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/splSearchForm.html
12. Непран А. В. Формування та використання фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в Україні. *Фінанси України*. 2016. № 9. С. 111–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2016_9_9
13. Колєватова А. В. Сучасний стан залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 1080–1084. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/200.pdf>
14. Коваленко Ю. М. Місце, сутність і класифікаційні ознаки інвестиційних послуг у складі фінансових послуг. *Наукові записки*

Національного університету «Острозька академія». 2018. № 9(37). С. 131–136. Червень. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/7348/1/23.pdf>

15. Чуницька І. І, Нізельська М. А. Прямі іноземні інвестиції в Україну: проблеми та шляхи їх вирішення. *Класичний приватний університет*. 2019. № 3(14). С. 118–122. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/22.pdf

References

1. Epiphany O. V., Vorfolomeeva M. O. (2015). Vpliv finansovo ekonomichnoyi krizi na dohodi i vitrati naseleण्या [The impact of the financial and economic crisis on income and expenditure]. *Visnik ekonomiki transportu i promislovosti*, 52 (1), 202–210. URL: <https://econpapers.repec.org/article/scn031720/16443876.htm>

2. Lanovy V. (2015, June 16). Anatomiya krizi ukrayinskoyi ekonomiki. *Ekonomichna pravda* [Anatomy of the crisis of the Ukrainian economy. Economic truth]. URL: <https://www.althoughda.com.ua/publications/2015/06/16/546489/>

3. Pro investicijnu diyalnist: Zakon Ukrainy № 1560-XII (1991, September 18). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560%2C12>

4. Derzhavnoyi sluzhbi statistiki Ukraini: ofitsiyni sait. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Nechitaylo U. P. (2011). Investicijnij potencial ta ekonomichnij klimat: osoblivosti formuvannya ta spivvidnoshennya [Investment potential and economic climate: features of formation and ratio]. *Naukovij visnik Uzhgorodskogo universitetu*. 2 (1), 97–103. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/5222>

6. Gavryshkiv I. R. (2013). Suchasni problemi zaluchennya inozemnih investicij v Ukrainu [Modern problems of attracting foreign investment in Ukraine]. *Sustainable Economic Development*, 1 (1), 221–224. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2013_1_49

7. Rud L. P. (2012). Makroekonomichnij aspekt investicijnoyi diyalnosti v Ukraini [Macroeconomic aspect of investment activity in Ukraine]. *Municipal*

utilities. 106 (1), 128–132. URL: <https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/578>

8. Derzhavnoyi kaznachejskoyi sluzhbi Ukraini / ofitsiyni sait. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>

9. Ministerstvo finansiv Ukraini / ofitsiyni sait. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>

10. Podatkovij kodeks Ukraini: Zakon Ukrainy № 2755-VI (2010, December 2) / ofitsiyni sait. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show /2755-17>

11. European Commission. Taxation and Customs. Taxes in Europe Database / ofitsiyni sait. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/splSearchForm.html

12. Nepran A. V. (2016). Formuvannya ta vikoristannya finansovogo potencialu investicijnoyi diyalnosti v Ukraini [Formation and use of financial potential of investment activity in Ukraine]. *Finansi Ukraini*, (9), 111–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2016_9_9

13. Kolevatova A. V. (2018). Suchasnij stan zaluchennya inozemnih investicij v ekonomiku Ukraini [The current state of attracting foreign investment into the economy of Ukraine]. *Globalni ta nacionalni problemi ekonomiki*, (22), 1080–1084. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/200.pdf>

14. Kovalenko U. M. (2018, June). Misce, sutnist i klasifikacijni oznaki investicijnih poslug u skladi finansovih poslug [Place, essence and classification features of investment services in financial services]. *Naukovi zapiski Nacionalnogo universitetu «Ostrozka akademiya»*, 9 (37), 131–136. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/7348/1/23.pdf>

15. Chunitskaya I. I., Nizelskaya M. A. (2019). Pryami inozemni investiciyi v Ukrainu: problemi ta shlyahi yih virishennya [Foreign direct investment in Ukraine: problems and solutions]. *Klasichnij privatnij universitet*, 3 (14), 118–122. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/3_14_uk/22.pdf

Стаття надійшла до редколегії 29 липня 2022 року